

Nr 14.

Ankom till Riksdagens kansli den 7 mars 1913 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ändringar och tillägg i visst syfte i lagen om aktiebolag.

Närvarande: herrar Widén, Lindhagen, af Ekenstam, Söderbergh, Stårner*, Gezelius, Alexanderson, greve Lagerbjelke, greve Spens, Dahl, Pettersson i Södertälje*, Jansson i Edsbäcken, Lindqvist i Stockholm*, Olsson i See, Holmdahl och Johansson i Mellbyn.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion nr 142 har herr Felix Hamrin anfört följande:

»Enligt 51 § i lagen om aktiebolag äger aktiebolag icke annat än med vissa undantag förvärva egen aktie. Med detta stadgande har uppenbarligen åsyftats att bevara aktiekapitalet för bolagets egen verksamhet och att förekomma att aktiekapitalet minskas utan därför föreskriven publicitet.

Erfarenheten har emellertid redan visat, att denna bestämmelse lätt kan kringgås därigenom, att ett aktiebolag genom dotterbolag eller på annat sätt sekundärt förvärvar aktier i moderbolaget. Härigenom uppkomma således åter de olägenheter aktiebolagslagen avser att förebygga.

Men icke nog härmed, utan därutöver kan genom ett sådant förfarande beredas möjlighet att i flere avseenden kringgå eller motverka andra viktiga stadganden, som åsyfta att förhindra maktmissbruk inom aktiebolag. Så kan t. ex. styrelsen i dotterbolaget, som härvid natur-

ligtvis endast har att följa förhållningsorder av moderbolagets styrelse, utöva rösträtt för de sålunda inköpta aktierna, och på så sätt kommer moderbolagets styrelse, om ock medelbart, i tillfälle att deltaga i avgörandet av såväl frågor om ansvarsfrihet för styrelsen som val av revisorer och sådana ärenden, som avses i 77 § av aktiebolagslagen.

Det synes vara angeläget, att lagstiftningen förhindrar sådana åtgärder, varigenom lagens syfte eluderas.

För den händelse att föreskrift meddelas i sådan riktning, torde emellertid även vara erforderligt att därtill föga bestämmelser, som framtinga en ovillkorlig åttlydnad därav. I sådant avseende kan man tänka sig att, om ett överträdande av dylik föreskrift ägt rum, allmän åklagare eller enskild aktieägare skulle vara befogad att hos domstol utverka förständigande för moderbolaget att inom viss tid vidtaga rättelse, vid äventyr att domstolen eljes förordnar om bolagets upplösning.

Med anledning av vad jag sålunda anført, tillåter jag mig hemställa, att Riksdagen ville i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, det tåcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådana ändringar och tillägg till lagen om aktiebolag, som för vinnande av denna motions syfte må erfordras.»

*Utskottets
yttrande.*

Redan i det förslag till lag om aktiebolag, som låg till grund för 1895 års lagstiftning i ämnet, hade intagits bestämmelse därom, att aktiebolag endast i vissa fall skulle äga rätt att förvärva egna aktier. Detta förbud hade, såsom av motiverna till förslaget framgår, ansetts erforderligt till förhindrande av att i förslaget meddelade bestämmelser rörande nedsättning av bolags aktiekapital kunde kringgå. Uppenbarligen innebär i allmänhet en dylik nedsättning en allvarsam fara för bolagets borgenärer. Som emellertid i vissa fall en sådan åtgärd måste för bolaget anses synnerligen önskvärd, ansågs ett ovillkorligt förbud däremot icke kunna i lagstiftningen meddelas, utan intogs i förslaget i stället, till tryggande av borgenärernas rätt, bestämmelser rörande de fall, i vilka en nedsättning av aktiekapitalet skulle få äga rum, och den ordning, vari detta skulle ske. Sålunda var i förslaget stadgat, att inlösen av aktier ej lagligen kunde ske, med mindre förbehåll därom gjorts i inbjudningen till aktieteckning och detta förbehåll blivit i bolagsordningen intaget och registrerat, samt att för nedsättning av aktiekapitalet i andra fall erfordrades, att rätten efter å borgenärerna utfärdad årsstämming givit tillstånd därtill.

De sålunda föreslagna bestämmelserna inflöto med några oväsentliga förändringar i 1895 års lag i ämnet; och hava i huvudsak likartade föreskrifter rörande aktiekapitalets nedsättning meddelats i 49 och 50 §§ i nu gällande aktiebolagslag av den 12 augusti 1910.

Jämväl det av kommittén föreslagna förbudet för bolag att förvärva egna aktier inflöto såväl i 1895 som i 1910 års lag, i den sistnämnda dock endast beträffande förvärv mot vederlag.

I sin ifrågavarande motion har nu motionären framhållit, hurusom enligt hans förmenande det nämnda förbudet skulle kunna kringgås och därigenom en nedsättning av aktiekapitalet kunna äga rum utan iakttagande av de därom i 49 och 50 §§ meddelade föreskrifter. I stället för att själv förvärva sina aktier, skulle nämligen ett bolag genom ett annat bolag, som bildats av det förstnämnda och vari detta ägde andel, kunna förvärva dem.

Härvid vill utskottet till en början framhålla, att för bibehållandet av det ifrågavarande stadgandet i nu gällande lag om aktiebolag, väsentligen andra skäl torde hava legat till grund än de, som föranledde stadgandets intagande i 1895 års lag. Den år 1905 tillsatta kommitté, vars förslag till aktiebolagslag ligger till grund för nu gällande lagstiftning i ämnet, yttrade vid behandlingen av denna fråga bland annat:

»Förvärvad egen aktie kan av bolaget vare sig innehållas för att ej mera utsläppas (dödas) eller ock bevaras för att, då bolaget finner det för sig förmånligt, åter utgivas.

Då en aktie förvärvas och dödas, kan detta givetvis ske i förening med en nedsättning av aktiekapitalet. Från bokföringssynpunkt sett bör i sådant fall den å balansräkningens passivsida upptagna aktiekapitalsposten minskas med den förvärfvade aktiens belopp.

Emellertid behöver ett dödande av förvärvad egen aktie icke medföra en nedsättning av aktiekapitalet. Att aktiekapitalet ej blivit nedsatt, ehuru aktie dödats, innebär, att aktiekapitalsposten i balansräkningen upptages till sitt förra belopp, oaktat bolagstillgångarna fördelas på ett färre antal aktier än förut; aktiernas nominella belopp borde strängt taget i detta fall höjas. Vad beträffar bokföringsfrågan är att märka, att i balansräkningen aktiekapitalsposten, som nyss antytts, skall förbli oförändrad, och att på tillgångssidan den förvärfvade aktien ej får uppföras.

Har vid inlösande av egna aktier i nu förevarande fall använts för

aktiekapitalets täckande nödvändiga tillgångar — vilket givetvis ej i och för sig medför någon nedsättning av aktiekapitalet — måste den uppkomna bristen i aktiekapitalet framgå av balansräkningen.

Hur det fall, att aktiebolag förvärvar egen aktie i syfte att åter avyttra densamma, skall betraktas och behandlas, är tveksamt. Enligt en inom tysk teori företrädd åsikt bör den förvärvade aktien likställas med andra värdehandlingar och därför i balansräkningen upptagas bland tillgångarna till sitt verkliga värde (marknadsvärde). Aktiekapitalet upptages naturligtvis till sitt förra belopp — — —

Mot detta bokföringssätt kan med fog anmärkas, att, om egna aktier upptagas såsom tillgång i balansräkningen, denna giver en skev föreställning om bolagets verkliga ställning. Aktierna sakna för bolagets borgenärer, i händelse av dess obestånd, allt värde. Ett dylikt bokföringssätt är ägnat att dölja den minskning av de för aktiekapitalets täckande användbara tillgångar, som i själva verket genom förvärv av egna aktier skett. Det måste därför anses stå i överensstämmelse med riktiga bokföringsprinciper, att ej heller i förevarande fall på tillgångs-sidan upptages förvärvad egen aktie.»

I enlighet med vad kommittén sålunda anfört intogs i förslaget bestämmelse därom, att i balansräkningen bland bolagets tillgångar, vilka ej finge upptagas över deras verkliga värde, egen aktie ej finge uppföras.

Genom denna bestämmelse ansåg sig kommittén hava lämnat tillräckliga garantier för aktieägarna och bolagets borgenärer med avseende på bolagets tillgångar och dess aktiekapital; och då kommittén det oaktat i sitt förslag bibehöll det forna förbudet mot förvärv av egna aktier, framhöll kommittén uttryckligen, att detta ej skedde på den grund, att, därest ett dylikt förbud ej meddelades, fara vore för handen, att aktiebolag skulle genom förvärv av egna aktier obehörigen nedsätta aktiekapitalet, utan för att söka förhindra, att aktiebolag spekulerade i egna aktier. Med hänsyn till nu åberopade grund för omförmälda förbud ansågs detsamma endast böra gälla förvärv mot vederlag.

Det nämnda av kommittén till aktieägarnes och borgenärens skydd föreslagna stadgandet, att bolags egen aktie ej finge upptagas som tillgång i balansräkningen, inflöt sedermera i 56 § i 1910 års lag.

Vad särskilt angår det slag av förvärv, som motionären åsyftar, eller det, att aktiebolag indirekt blir ägare till egna aktier genom sitt delägarskap i annat bolag, som förvärvar sådana aktier, vill utskottet

ytterligare erinra, att i nyssnämnda paragraf i aktiebolagslagen på Riksdagens initiativ jämväl intagits bestämmelse därom, att, då bolag äger aktier i annat bolag, dessa skola till antal och värde upptagas i balansräkningen, särskilt för varje sådant bolag, samt att, då så ske kan, till balansräkningen skall fogas sistnämnda bolags senast fastställda balansräkning. Enligt utskottets uppfattning skall vid beräkandet av det värde å aktierna i dylikt annat bolag, som skall i balansräkningen upptagas, avdrag ske för vad av nämnda värde kan belöpa å aktie, som samma bolag må äga i det förstnämnda bolaget. Vid sådant förhållande torde fara för borgenärernas rätt icke i vidare mån föreligga vid dylikt sekundärt förvärv av egna aktier, än då förvärvet skett direkt av det ursprungliga bolaget. Vad 1905 års kommitté i förevarande hänseende anfört får sålunda tillämpning jämväl på det slag av förvärv, varom nu är fråga.

Vad slutligen angår de maktmissbruk i avseende å rösträtts utövande m. m., som enligt motionärens förmenande skulle möjliggöras genom det i motionen angivna förfarandet, synas sådana visserligen kunna förekomma och hava måhända även förekommit. Men att helt utestänga varje möjlighet för en majoritet att missbruka sin makt inom bolagsväsendet låter sig uppenbarligen icke göra utan införande av alltför restriktiva och för en nödvändig rörelsefrihet hinderliga bestämmelser. Erfarenheten torde för övrigt hava visat, att försök att genom mera detaljerade föreskrifter utestänga en dylik möjlighet framkallat andra olägenheter. Vad angår sådant indirekt förvärv av egna aktier, som i motionen beröres, kan utskottet ej finna, att därigenom några särskilda möjligheter till illojal maktutövning lämnas de styrande inom ett bolag, vilka icke skulle kunna jämväl på andra och av lagstiftningen svårigen åtkomliga vägar utnyttjas. Särskilt må anmärkas, att de i aktiebolagslagen upptagna bestämmelserna till förekommande av maktmissbruk inom bolagen i viss mån lära äga användbarhet även till motverkande av de av motionären befarade missförhållanden.

Men även om eljest ett utsträckande av det för bolag i allmänhet meddelade förbudet mot förvärv av egna aktier till att omfatta jämväl vissa fall, då förvärvet sker indirekt, genom annat bolag, finge anses önskvärt, synes det utskottet möta svåröverkomliga hinder att på ett tillfredsställande sätt angiva de gränser, inom vilka ett dylikt indirekt förvärv borde betraktas såsom obehörigt. Då motionären i sin motion framhåller, hurusom aktiebolag genom dotterbolag kan sekundärt förvärva aktier i moderbolaget, synes han därvid med »dotterbolag» avse sådana

bolag, i vilka vid deras bildande eller ock sedermera annat bolag insatt kapital i den omfattning, att sistnämnda bolag, »moderbolaget», kan öva ett avgörande inflytande på dotterbolagets verksamhet. Det torde emellertid svårligen låta sig göra att utmärka, när tvenne bolags inbördes förhållande är av den art, att ett ömsesidigt innehav för det ena bolaget av aktier i det andra skulle vara otillåtet. Ej heller har motionären i övrigt anvisat någon som helst utväg att ordna en lagstiftning sådan som den av honom avsedda.

På grund av vad utskottet sålunda anfört, får utskottet hemställa,

att herr Hamrins ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 7 mars 1913.

På utskottets vägnar:

JOHAN WIDÉN.

Reservation

av herr *Lindhagen*, som anfört:

Motionen är föranledd av de nyligen mycket omtalade och kritiserade åtgärderna med aktiebolaget Separators aktier. Allmänna meningen syntes då vara ganska enig i att ogilla det begagnade förfaringssättet, och lagutskottet tar ju i själva verket också avstånd ifrån detsamma. Att förekomma dylika företeelser genom ändring i aktiebolagslagen synes mig därför vara ett lovligt och gagneligt syftemål. Utskottets motivering för sitt avslag å motionen synes mig ej heller fullt övertygande. Då jag emellertid av annat arbete varit ur stånd att inom påkallad tid hinna sätta mig tillräckligt in uti dessa ganska invecklade detaljfrågor för att gent emot utskottets påstående, att inga utvägar finnas, kunna visa vilka vägar, som troligen stå till buds, är jag nödsakad inskränka mig till detta sympatiuttalande för motionen.